

รายวิชา ศิลปะ

รหัสวิชา ศ๑๕๑๐๑
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เรื่อง

ช่างสิบหมู่

ครูผู้สอน ครูทินกร ปิ่นทอง

ช่างสิบหมู่

สิบปีหมู่ หมาดหมู่ศิลปะ

งานศิลปะพื้นบ้านสูงงานช่างหลวงที่มีมากกว่าสิบหมวดหมู่

ทบทวนความรู้เดิม

ทัศนศิลป์ท้องถิ่น

ให้นักเรียนยกตัวอย่างงานทัศนศิลป์ท้องถิ่นของตนเอง พร้อมอธิบายลักษณะของผลงานว่ามีวิธีการทำอย่างไร ใช้วัสดุใด และมีความสำคัญต่อท้องถิ่นอย่างไร

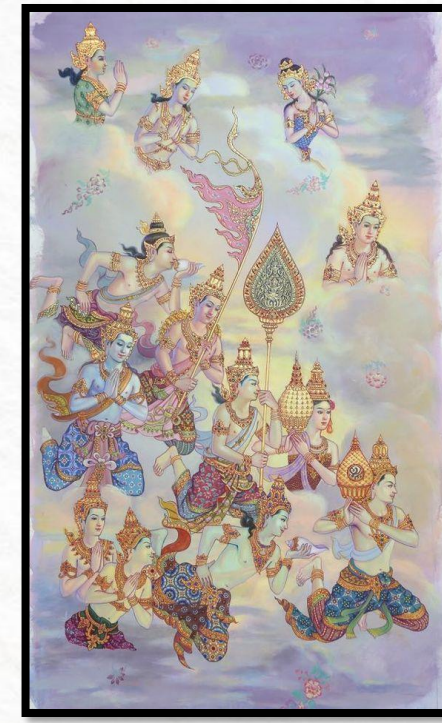
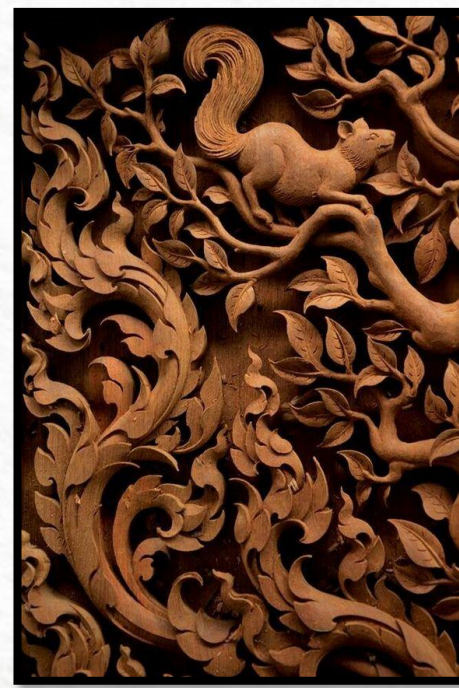
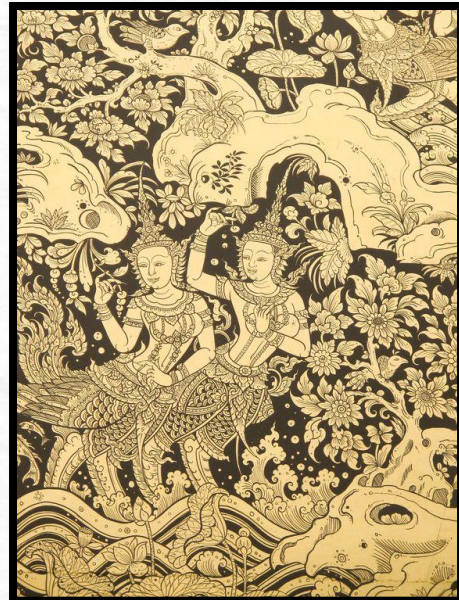
เกมตอบคำถาม

ในภาพมีงานทัศนศิลป์กี่ชิ้น

เจลาย

ในภาพมีงานทัศนศิลป์ ๘ ชิ้น

✦ วันนี้ฉันจะได้เรียนรู้อะไรบ้าง ✦

๑. ศิลปะห้องถ้ำและศิลปะหลวง

๒. ช่างสิบหมู่มีอะไรบ้าง

๓. เปรียบเทียบช่างสิบหมู่
กับงานศิลปะในถ้ำถ้ำ

คำถามชวนคิด

คำประพันธ์ต่อไปนี้ มีคำที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะที่คำ ?

“ เขียนกระดาษแกะหุ่นปั้น ปูนรัก บุษบา
กลิ้งหล่อไม้สูงสลัก ช่างไม้ ”

โดย สมเด็จพระญาณสิริฐานานุกรม วัดติวงค์

เฉลย

จากคำประพันธ์ มีคำที่เกี่ยวข้องกับงานศิลปะ ๑๓ คำ ดังนี้

“ เขียนกระดาศแกะหุ่นปั้น ปูนรัก บุษาก
กลิ้งหล่อไม้สูงสลัก ช่างไม้ ”

๑. เขียน	๗. รัก	๑๓. ช่างไม้
๒. กระดาศ	๘. บุษ	
๓. แกะ	๙. กลิ้ง	
๔. หุ่น	๑๐. หล่อ	
๕. ปั้น	๑๑. ไม้สูง	
๖. ปูน	๑๒. สลัก	

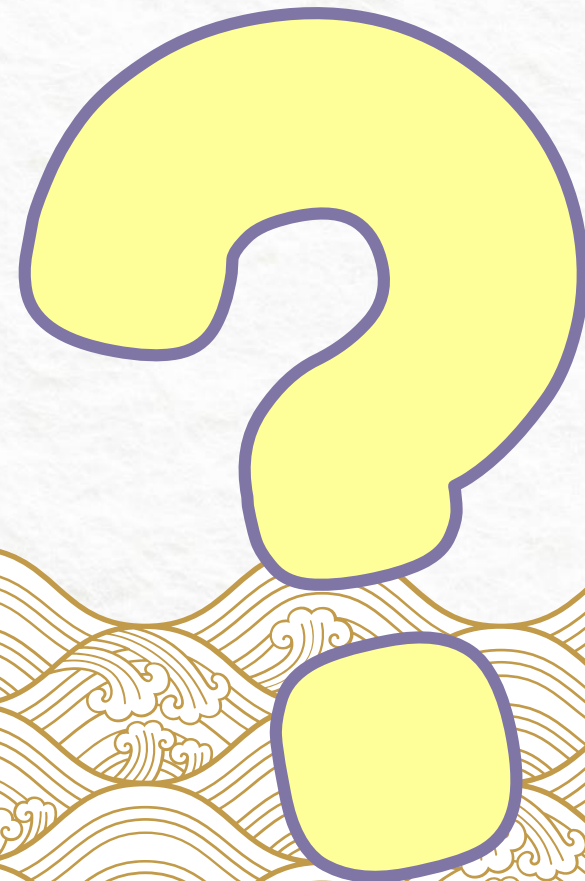

คำถามชวนคิด

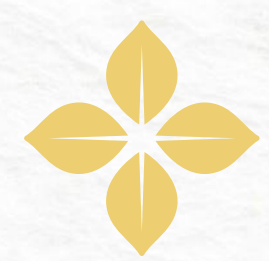
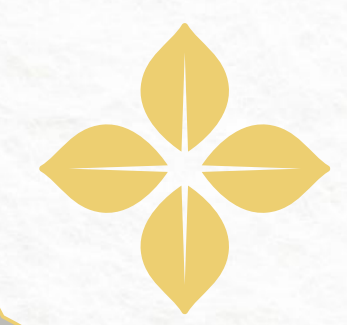
เพราะอะไรจึงเรียกว่าช่างสิบหมู่ ?

ช่างสิบหมู่คืออะไร

หมู่ช่างหลวงผู้เชี่ยวชาญงานช่างแขนงต่าง ๆ

ช่างสิบหมู่ หมายถึง กลุ่มช่างผู้ทำงานด้วยมือ ใช้แรงงาน
สร้างสรรค์ผลงานศิลปะไทยโบราณ ซึ่งอาจจะมาอยู่
รวมกลุ่มหมู่กัน ตามความถนัดเป็นสิบ ๆ กลุ่ม ซึ่งก็ไม่ได้
หมายความว่างานช่างศิลปะ ไทยโบราณ มีสิบอย่างเท่านั้น

ช่าง

สิบ

หมู่

ช่าง หมายถึง

ผู้ทำงานด้วยมือใช้แรงงานสร้างสรรค์งานศิลป์
ออกมาในสมัยโบราณ ช่างมีปัญญาล้ำเลิศ
สามารถเนรมิต สร้างผลงานศิลปะซึ่งใน
ปัจจุบันยากที่จะกระทำได้

สิบ หมายถึง

สิบมาจากคำว่า "สิบปะ" ในภาษาบาลี ซึ่งหมายถึง
ศิลปะและอาจหมายถึง สิบ ๆ ซึ่งเป็นวิธีการเรียกรวม ๆ
ในสิ่งที่ยากแก่การนับ คือ มีช่างเป็นสิบ ๆ หมู่

หมู่ หมายถึง

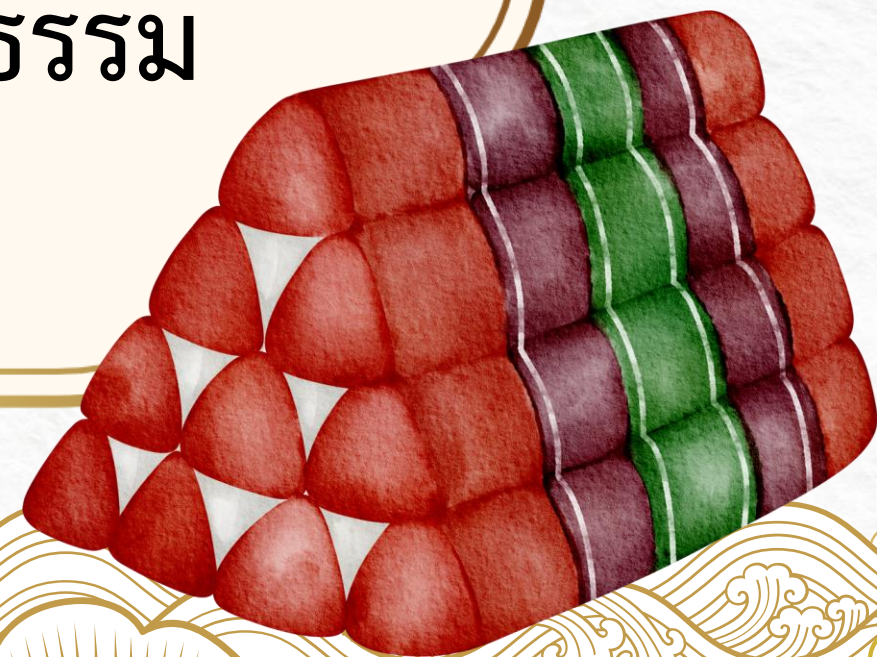
การจัดกลุ่ม จำแนก พวก หรือ หมวด

ช่างสิบหมู่ในปัจจุบัน

ปัจจุบันเป็นหน่วยงานระดับสำนัก

ในกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

ช่างเขียน

การวาด (Drawing and Painting)

เขียนลายและภาพทั้ง ๔ หมวด ได้แก่ “กนก
นารี กระปี่ และคชะ” เรียงตามลำดับคือ
“ตัวกนก” แบบต่าง ๆ ภาพมนุษย์ชาย-หญิง
เทวดา-นางฟ้า ภาพวานร อมนุษย์ อสูร และ
ภาพสัตว์ต่าง ๆ ทั้งสัตว์หิมพานต์และสัตว์
ตามธรรมชาติ

ช่างแกะ

การแกะ (Carving)

งานแกะตรา แกะลาย และแกะภาพ เริ่มต้น
จากการแกะขุดหรือการแรเส้นโดยใช้สิ่ว
ขนาดเล็ก ขุดเส้นเดินบนแผ่นไม้เรียบ หรือ
งานแกะแรวัสดุที่เป็นโลหะ เงิน-ทอง

ช่างสลัก

การสลัก (Engraving)

สลัก หรือ “ช่างฉลัก” มีหน้าที่ประดับสถานที่
สลักเสาให้สวยงาม แบ่งเป็น ช่างสลัก
กระดาศสำหรับใช้ประดับสิ่งก่อสร้างชั่วคราว
เช่น พลับเพลา พระเมรุ ฯลฯ และช่างสลัก
ของอ่อนที่เรียกว่า “เครื่องสด” เช่น การสลัก
เผือก มั่น ฟักทอง ฯลฯ

ช่างกลึง

การกลึง (Turning)

งานกลึงเป็นงานสลักเสลาเกลาแต่งที่ต้องใช้
ความประณีต โดยมากใช้กับงานไม้และงาช้าง
เครื่องมือกลึงจะต้องคมตลอดเวลา หากกลึง
สิ่งของใหญ่ ๆ จะใช้ “กงหมุน” หากเป็นสิ่งของ
ขนาดย่อมและไม่ประณีตจะใช้เครื่องกลึง
“คานดีด”

ช่างหล่อ

การหล่อ (Casting)

เกี่ยวข้องกับ การหล่อโลหะ เช่น การหล่อกลอง
มโหระทึก หล่อพระพุทธรูปขนาดใหญ่ การหล่อ
พระพุทธรูปโลหะทำได้โดยการใช้ขี้ผึ้งทำเป็นหุ่น
แล้วละลายขี้ผึ้งจนเกิดที่ว่างในแม่พิมพ์ แล้วจึง
เทโลหะหรือทองที่กำลังหลอมละลายเข้าแทนที่
จะได้เป็นรูป

ช่างปั้น

การปั้น (Molding and Sculpting)

ทำงานด้านการปั้นพระพุทธรูปเสียเป็นส่วนใหญ่
อาจใช้ดินเหนียวอย่างเดียว ปั้นด้วยดินแล้วติด
กระดาษทับเพื่อรักษาเนื้อดิน หรือแม้แต่ปั้นด้วย
กระดาษโดยมีลวดตาข่ายเป็นโครงภายใน

ช่างหุ่น

การทำหุ่นละคร (Model Building)

“หุ่น” ในที่นี้คือ “ตัว” หรือ “รูปร่าง” คือ การประกอบสร้างรูปของคน สัตว์ หรือสิ่งของ ที่ต้องทำเป็นรูปร่าง ดังนั้น ช่างหล่อ ช่างปั้น และช่างหุ่นจึงมีงานสัมพันธ์กัน และอาจสร้างงานด้วยคน ๆ เดียวกัน

ภาพจาก

<https://www.saranukromthai.or.th/sub/book/book.php?book=32&chap=2&page=t32-2-infodetail11.html>

ช่างรัก

การใช้ช่างรัก (Lacquering)

ประกอบด้วย ช่างผสมรัก ลงรักพื้น ช่างปิดทอง
ช่างประดับกระจก และช่างมุก เพื่อการทำ
ลวดลายประดับมุก “รัก” คือยางไม้ที่ได้จาก
ต้นรัก ซึ่งสามารถนำมาใช้งานทางศิลปกรรมได้
โดยเฉพาะงานปิดทองในการทำ “ลายรดน้ำ

ช่างบุ

การบุลาย (Metal Beating)

“บุ” คือการตีแผ่ให้แบน ทั้งเป็นแผ่นเรียบ ๆ และเป็นรูปร่างต่าง ๆ ช่างบุต้องชำนาญด้านงานโลหะทุกชนิด เช่น ทองแดง เงิน นาก และทองคำ อุปกรณ์คือ ทั้งและค้อนเหล็ก ซึ่งมีหลายขนาดและรูปร่างต่างกันไป

ช่างปูน

การทำงานปูน (Plastering)

งานปูนจะมีทั้งงานซ่อมและสร้าง แบ่งออกเป็น
หมู่ปูนก่อ เป็นเพียงการเรียงอิฐ ไม่ต้องประดับ
หมู่ปูนฉาบ คือการตกแต่งอิฐที่ก่อให้เรียบงาม
และหมู่ปูนปั้น หมู่นี้จะสร้างงานให้มีความงดงาม
ทางศิลปะ ลายปูนปั้นต้องทำตอนปูนยังไม่แข็งตัว

คำถามชวนคิด

ศิลปะท้องถิ่น กับช่างสิบหมู่

ในห้องถิ่นของนักเรียนมีงานศิลปะพื้นบ้านหรือไม่
และงานศิลปะพื้นบ้านนั้นคล้ายคลึงกับช่างสิบหมู่ใด

ตัวอย่างงานทัศนศิลป์ท้องถิ่น

การทำบาตร

การตีบาตร บุเป็นทรงบาตร
เป็นงานทัศนศิลป์ภาคกลาง
คล้ายกับช่างบุในช่างสิบหมู่

เทริดโนราห์

การทำเทริดของภาคใต้
คล้ายกับช่างหุ่นในช่างสิบหมู่

หน้ากากผีตาโขน

การทำหน้ากากผีตาโขนของ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
คล้ายกับช่างเขียน และ
ช่างหุ่นในช่างสิบหมู่

ตุง

การทำตุงของภาคเหนือ
คล้ายกับช่างแกะ และช่าง
สลักในช่างสิบหมู่

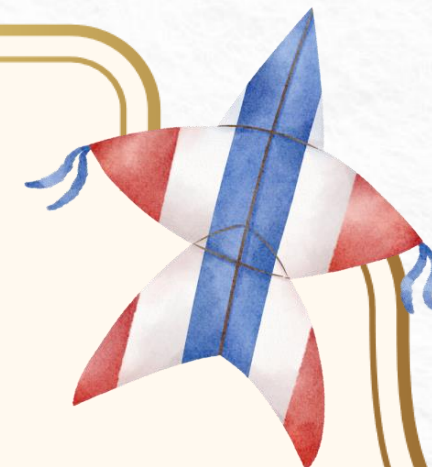
ใบงานที่ ๒ เรื่อง ช่างสิบหมู่
 หน่วยการเรียนรู้ที่ ๗ เรื่อง ภูมิศิลป์แผ่นดินไทย
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง ช่างสิบหมู่
 รายวิชา ศิลปะ รหัสวิชา ศ๑๕๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

คำชี้แจง ๑.ให้นักเรียนดูภาพแล้วระบุประเภทช่างสิบหมู่ให้ถูกต้อง
 และตอบคำถามด้านล่าง

๒.ยกตัวอย่างงานทัศนศิลป์ในห้องเรียนของตนเอง พร้อมระบุว่าคล้ายกับช่างสิบหมู่ประเภทใด

.....

กิจกรรม

สร้างสรรค์ใบงาน

ให้นักเรียนทำใบงานที่ ๒

เรื่อง ช่างสิบหมู่

คำชี้แจงกิจกรรมนักเรียน

๑. นักเรียนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เขียนชื่อ ชั้น เลขที่ให้เรียบร้อย
๒. ให้นักเรียนทำใบงานที่ ๒ เรื่อง ช่างสิบหมู่
๓. นักเรียนนำเสนอผลงาน

บทบาทครูปลายทาง

๑. ครูให้นักเรียนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ และเตรียมใบงานเขียนชื่อ ชั้น เลขที่ ให้เรียบร้อย
๒. ครูปลายทางควบคุมดูแลนักเรียนให้ตั้งใจสร้างสรรค์ผลงาน
๓. ครูให้คำแนะนำหลังจากนักเรียนนำเสนอผลงาน
๔. ครูให้คำแนะนำงานทัศนศิลป์ไทย

เฉลยใบงานที่ ๒ เรื่อง ช่างสิบหมู่
 หน่วยงานเรียนรู้ที่ ๗ เรื่อง ภูมิศิลป์แผ่นดินไทย
 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๒ เรื่อง ช่างสิบหมู่
 รายวิชา ศิลปะ รหัสวิชา ศ๑๕๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๒ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

คำชี้แจง ๑.ให้นักเรียนดูภาพแล้วระบุประเภทช่างสิบหมู่ให้ถูกต้อง
 และตอบคำถามด้านล่าง

	ช่างเขียน		ช่างบุ
	ช่างแกะ		ช่างสลัก
	ช่างหุ่น		ช่างปั้น
	ช่างปูน		ช่างรัก
	ช่างกลึง		ช่างหล่อ

๒.ยกตัวอย่างงานทัศนศิลป์ในห้องเรียนตนเอง พร้อมระบุว่าคล้ายกับช่างสิบหมู่ประเภทใด
 การแทงหยวก ของจังหวัดเพชรบุรี คล้ายคลึงกับช่างสิบหมู่ประเภทช่างสลัก

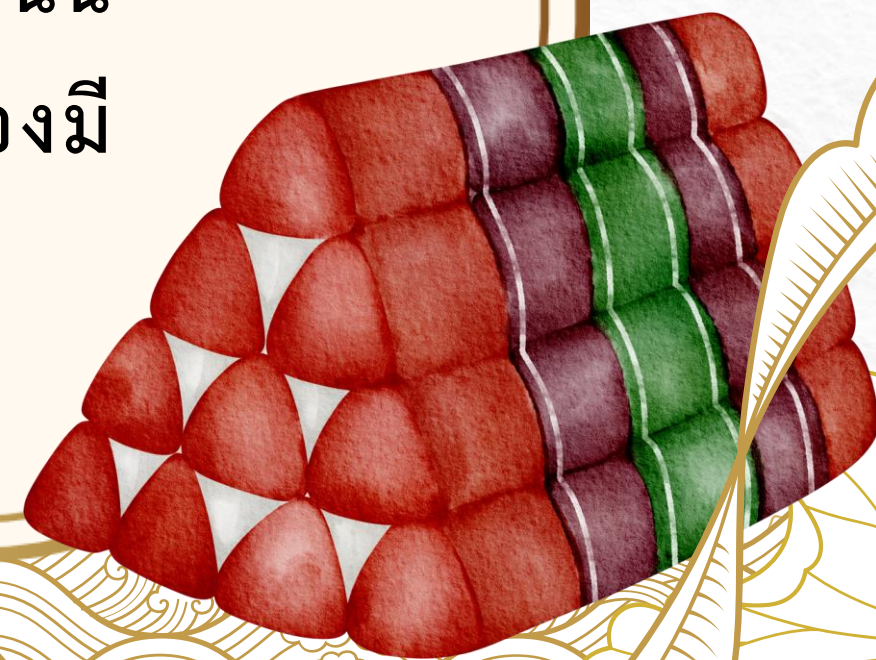

เฉลยใบงาน

สรุปบทเรียน

งานช่างสิบหมู่ นับเป็นงานช่างที่สะท้อนความเป็นไทย
แบบจารีตได้เป็นอย่างดี มีทั้งความละเอียด ปราณีต และ
เอกลักษณ์โดดเด่นสะท้อนวัฒนธรรมไทยที่สั่งสมมานาน
อย่างไรก็ตาม เราจะเห็นว่าลักษณะงานของช่างสิบหมู่นั้น
ไม่อาจแยกขาดจากกันได้อย่างชัดเจน ผู้เป็นช่างต้องม
ีความรอบรู้ในแขนงอื่น ๆ ด้วย

คติสอนใจวันนี้

“เมื่อใดที่เราอยากมีความรู้ ความชำนาญ
สำคัญคือการแสวงหาสิ่งนั้นด้วยตนเอง
เมื่อเราแสวงหาด้วยตนเอง เราจะรู้คุณค่า
ขยัน และตั้งใจ”

อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต

ศิลปินแห่งชาติ

บทเรียนครั้งต่อไป

❖ เรื่อง รูปแบบงานทัศนศิลป์ ❖

สิ่งที่ต้องเตรียม

ใบงานที่ ๓ เรื่อง ศิลปะรูปแบบตัดทอน
อุปกรณ์วาดเขียน ดินสอสี หรือสีที่ถนัด

